

МОВА ЯК ЕНЕРГЕТИЧНА СИСТЕМА

Статтю присвячено аналізу мови як енергетичної системи. Розглянуто енергетичну сутність та внутрішню енергію слова.

Ключові слова: енергетичний феномен мови, енергема, енергетика мови, синергетика мови.

Статья посвящена анализу языка как энергетической системы. Рассмотрена энергетическая сущность и внутренняя энергия слова.

Ключевые слова: энергетический феномен языка, энергема, энергетика языка, синергетика языка.

The article is devoted to the analysis language as an energetic system. The energetic essence and inherent energy of the word has been examined.

Key words: energetic phenomenon of language, energeme, language energetics, language synergetics.

Базуючись на хрестоматійному твердженні В. фон Гумбольдта про те, що “мова є не продуктом діяльності (Ergon), а діяльністю (Energia)”, метою нашого дослідження буде розгляд мови як енергетичної системи. У більшості випадків ця теза вченого стосувалася мовної або мовленнєвої діяльності взагалі, а латинське уточнення *Energia* сприймалося як наукова метафора. Однак у працях В. фон Гумбольдта можна знайти ще чимало підтверджень глибоко усвідомленого сприйняття людської мови не тільки як “духу” (нім. *Geist*), хоча і це поняття також є проявом психоенергетичної субстанції, а й власне енергії у вимірах соціального та індивідуального підсвідомого. Ось деякі з них: “Мова – це об’єднана духовна енергія народу, чарівним способом закарбована у певних звуках, у цьому вигляді та через взаємозв’язок своїх звуків зрозуміла всім мовцям і збуджуюча в них приблизно однакову енергію” [3, с. 225]; “...мова цілком залежить від підсвідомої енергії, яка приводить в дію людську індивідуальність” [4, с. 227]. Окрім того, Гумбольдт убачав безпосередню зумовленість рівня розвитку мови її гармонійності ступенем “потужності синтезу” акту діяльності духу як “енергетичного стимулятора” мови і загального ладу мови [3, с. 196].

Через століття після В. фон Гумбольдта російський філолог і філософ О. Лосєв висуває власну феноменологічну концепцію Слова, у якій співіснують “фізична енергема” і “ноематична енергема”. Згідно з першим підходом, “...слово є легким і невидимим, повітряним організмом, що наділене магічною силою щось особливе значити, у якісь особливі глибини проникати та незримо творити великі події. Ці невагомі та невидимі для безпосереднього відчуття організми літають майже миттєво... вони пробиваються до глибин нашого мозку, виробляють там небувалі реакції, і вже через це одне є щось магічне в природі слова...” [5, с. 67].

“Ноематична енергема”, тобто енергема змістового плану, залежить не тільки від “сміслового світла”, що проливає на слово позначуваний ним предмет, а й від самого суб’єкта думки, котрий усвідомлює себе в слові. Найважливішим в імені є для філософа те, що воно містить енергію сутності речі: “Іменем ми і називаємо енергію сутності речі” [5, с. 69]. Судження про людську мову як енергетичне явище можна знайти в багатьох інших джерелах – наукових, трансцендентних, сакральних, поетичних.

Теоретичні припущення щодо особливої енергетичної сутності слова і енергетичної властивості мови загалом базовані на лінгвофілософському обґрунтуванні, а саме – енергетиці слова. Лінгвофілософія передбачає широкий спектр

розгляду мови, у якому поєднано декілька взаємозумовлених методологій, серед яких: власне філософія, теософія, метафізика, феноменологія та інші, дотичні до них, галузі знань. Хронологічно першими джерелами, що містять указівки про особливу роль Слова в житті людини і буття, були релігійні, а згодом і теософські. Відомий вислів “Спочатку було Слово...” з Євангелія від Іоанна є підтвердженням цього. Традиційна релігійна думка розуміє під Словом не “мовну одиницю”, а дещо більше: ідею, дух, першооснову і першопричину буття всього. Саме в палітрі цих смислів феномен Слова трактує класична теософія. Зокрема, про це відомо з праць П. Флоренського, С. Булгакова, В. Соловйова, М. Бердяєва, які крізь призму божественної сутності Слова пояснювали його магічні та енергетичні властивості. На думку П. Флоренського, “слово є магічним і слово є містичним. Розглянути, у чому магічність слова, це значить зрозуміти, як саме і чому словом ми можемо впливати на світ” [6, с. 199]. І далі: “...слово народилося у суспільне середовище від слова творця або, точніше, слова культиватора, яке було раніше. От чому магічно потужне слово не потребує... індивідуально особистісного напруження волі або ж навіть чіткого усвідомлення його смислу. Воно саме концентрує енергію духу” [6, с. 273]. Особливу увагу П. Флоренський акцентував, як відомо, на власних іменах, які мають найбільший рівень енергетики.

Значну увагу прамовам із позицій діалектичної та теософської приділяв С. Булгаков, розглядаючи їх як священне та реально дієве підґрунтя кожної мови. Саме тому, уважав він, у живих мовах завжди лишається можливість священних, магічних та вражаючих людей слів: “Слова ніколи не є лише “слова, слова, слова”, вони завжди є якоюсь силою...; певний магізм (або чародійство) властиве слову; слова мають силу, вони суть дія... З огляду на те, що енергія слова є найбільш дієвою, такою, що проникає до онтологічного кореня речей, небезпека зловживання словом є більшою, ніж при заняттях із динамітом, який може зруйнувати лише зовнішню оболонку, але не внутрішнє зерно буття” [2, с. 40].

Надприродне, неземне (космічне) розуміння Слова покладене і в основу давньогрецького філософського уявлення про Логос як загальний закон, основу світа і гармонії (Геракліт). С. Булгаков, М. Бердяєв говорять про мікрокосм людини, у якому міститься абсолютно все, що є в Універсумі (макрокосмі). Особливе місце в цьому макрокосмі посідає Слово: “Слово є космічним у своїй сутності ... і людина є світовою ареною, мікрокосмом, оскільки в ній і через неї звучить світ, тому слово є антропокосмічним” [1, с.35].

На початку ХХ століття, на новому етапі еволюції, спостерігається повернення до класичного тлумачення Логосу як творчої сили, наділеної особливою енергією. Найближче до розуміння проблеми енергетичної сутності мови підійшов О. Лосєв. Релігійно-філософською основою “ім’яслав’я” (рос. имяславия) дослідник уважав православну доктрину енергетизму в ученні паламитів, тобто послідовників Г. Палами, які випромінювання світла на горі Фавор розглядали як енергію сутності Бога. Словесна енергія містить частку цієї енергії, оскільки через слово здійснюється зв’язок із Богом.

Із погляду ієрархії цих процесів і визначення місця мови в них на рівні загальних принципів, які діють у природі та свідомості, слово (мова) постає очевидно, як інформаційно енергетичний посередник і одночасно як “золотий ключик” до пізнання загального устрою Всесвіту, у якому інформація та енергія первинні, а матерія, свідомість – похідні. У слові, мові, свідомість, матерія та енергетична інформація зливаються в одне ціле, відбиваючи загальні закономірності будови людини, природи і Всесвіту.

Таким чином, єдність законів світу дозволяє перенести все сказане і на мову, де найголовніші його “електрони”, “фотони” – слова – також мають дві іпостасі: масу та енергію, матерію та енергетичну хвилю, що випромінюють слова та інші мовні

одиниці. Геній В. фон Гумбольдта ще на початку XIX століття помітив цю подвійну природу слова, зазначаючи: “У мові, тією мірою, у якій вона є реальним надбанням людини, розрізняються два конститутивних принципи: внутрішня мовна свідомість (під якою я розумію ... усю сукупність духовних здібностей щодо утворення та уживання мови, тобто лише спрямованість) і звук... Внутрішня мовна свідомість – це принцип, що надає усьому початковий імпульс” [4, с.76]. І далі: “...діяльність мовної свідомості ... є залежною від тієї енергії, з якою вона, внутрішня свідомість, впливає на звук і втілює останній у живе вираження думки в усіх найтонших відтінках. А ця енергія не може бути повсюди однаковою, не може повсюди виявляти однакову інтенсивність, живість і регулярність” [4, с. 78]. Так званий формальний аспект мови – це не тільки “кольчуга” змісту, а набагато складніше утворення.

Отже, мова людини – це найкраще підтвердження загальної можливості утворення часток з енергії. Ця властивість була сформульована ще в теорії відносності, а реальність цих процесів уперше виявилася завдяки відкриттю антиматерії й утворення пари. Матеріальний об’єкт у такому розумінні лише копіює структури, які його утворюють.

Енергетичний феномен мови має широкий спектр пояснень, серед яких найголовнішим є енергетична сутність самого слова, внутрішня енергія, яка нерозривно пов’язана з енергіями світу, що оточує певний етнос і сприймається як основа синергетики.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2008. – 240 с.
2. Булгаков С. Н. Философия имени / С. Н. Булгаков. – СПб., 1998. – С. 35–195.
3. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт. – М., 1984. – 398 с.
4. Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М., 1985. – 456 с.
5. Лосев А. Ф. Философия имени / А. Ф. Лосев. – М., 1990. – 69 с.
6. Флоренский П. Имена / П. Флоренский. – М., 2006. – 896 с.